

FINNA – pitkän tähtäimen kehitystyötä

Päivikki Karhula

Kirjastojen, museoiden ja arkistojen yhteinen tiedonhaun käyttöliittymä on ollut osana Kansallisen digitaalisen kirjaston kehityshanketta jo vuosia. Loppusuora on nyt näkyvässä FINNA-hakupalvelun muodossa. Yhden luukun hakupalvelu antaa jo pilottiversiossa mahdollisuuden kokeilla tuntumaa kevyemmistä yhteishauista. Avoimuus ja käytettävyys ovat hankkeen kehitystyön tavoitteina, joten käyttäjien ja osallistuvien organisaatioiden palautetta kuunnellaan tarkasti suunnittelussa ja toteutuksessa.

FINNA-hakupalvelun kehittäminen osaksi kansallista digitaalista kirjastoa on ollut pitkäaikainen hanke, joka on edennyt vaiheittain. Kuluvan vuoden ajan meneillään on ”toinen aalto”, jossa korkeakoulukirjastot ovat vahvasti edustettuina, mutta rinnalla tulevat myös museot ja arkistot.

Yhden luukun hakupalvelu

Portaalia on rakennettu yhden luukun hakupalveluksi, joka avaisi ovet yhdellä kertaa museoiden, arkistojen ja kirjastojen kokoelmiin. Erityyppisten tietoa tarjolle tuovien organisaatioiden palvelukulttuurin ja aineistojen yhteensovittaminen on kuitenkin vaativaa.

Erlaiset aineistotyyppit tuovat palvelun kehittämiseen uusia haasteita. Erityisesti audiovisuaalisiin aineistoihin liittyy monimutkaisia tekijänoikeudellisia kysymyksiä. Arkistojen puolelta mutkia matkaan tulee henkilötietojen suojausista johtuvista näyttö- ja käyttörajoituksista.

Erityisesti museoille palvelu antaa mahdollisuuden avata kokoelmansa käyttäjille entistä laajemmin. Museoilla on myös paljon teoksia ja esineitä, joita saadaan harvoin näytteille tilanpuutteen vuoksi. Esimerkiksi Museovirastolta on FINNAssa jo 38 000 esinettä.

Avoimuus lähtökohtana

FINNA:n kehitystyössä avoimuus näkyy toimin-

nan konseptina monella tavalla. Vuoden 2012 alusta lähtien palvelua on kehitetty avoimen lähdekoodin ohjelmistolla. Ratkaisu tarkoitti myös sitä, että vastuu käyttöliittymistä siirtyi kokonaan kehittäjäyhteisölle.

Avoimuus koskee myös FINNAn metatietoja, joita on esitetty avattavaksi vapaaseen käyttöön Creative Commons –lisenssin ehtojen mukaisesti. Vastaava käytäntö on otettu jo käyttöön eurooppalaisten kansalliskirjastojen digitaalisen kirjaston, Europeana –palvelussa, jonka käytäntö perustuu 2012 Creative Commons (CCo) –ehtoihin. Lisenssin mukaan kuka tahansa voi käyttää kuvailutietoja rajoituksetta mihin tahansa tarkoitukseen, olipa käyttö sitten ajanvietettä, ope- tusta tai kaupallista käyttöä.

Avoimuuteen pyritään myös hankkeen viestinnässä. Käyttöliittymän kehitystyötä voi seurata FINNA-wikistä. Wiki tukee erityisesti kehittäjien ja osallistuvien organisaatioiden yhteistyötä ja palautetta.

Haku helpoksi käyttäjille

Finna-käyttöliittymän tavoitteena on yhden luukun hakupalvelu, joka helpottaa käyttäjiä tiedonhaussa. Nykyisellään käyttäjiä hankaloittaa vielä se, että tietoa samasta aiheesta joutuu hakemaan useampien kirjastojen tietokannoista. Kirjastojen kokoelmatietokantojen ongelmana on ollut

myös se, että ne ovat jääneet verkon hakupalvelujen kehityksessä jälkeen ja vaativat käyttäjältä usein tarkkaa hakuosaamista.

Finnan kehitystyössä tavoitellaan hakupalvelua, jossa haettavissa ovat laajemmin erilaisten muistiorganisaatioiden digitaaliset kokoelmat ja niiden metatiedot. Tiedonhakuja tukee helppokäyttöinen ja joustava käyttöliittymä. Nopeisiin google-hakuihin tottuneita käyttäjiä houkutellaan takaisin helpvoudella ja laadukkailla aineistoilla – kirjastojen kokoelmista löytyy jo valmiiksi valikoitua aineistoa. Opiskelijoille ja tutkijoille sisältöjen laatu on usein ratkaisevan tärkeä sisältöjen käyttökelpoisuuden kriteeri.

Kehitystyön näkemyksiä tukee käyttäjätutkimuksien löydöt ja käyttäjiltä saatu palaute. Nykyiset kirjastojen verkkopalvelut koetaan kankeina ja osaamista edellyttävinä. Käyttäjät eivät myöskään enää mielellään enää taivu aineiston hakuun useista eri järjestelmistä. Kirjastojen kokoelmatietokantoja käytetään usein muualta löydetyn aineiston paikallistamiseen.

Käytettävyyteen panostetaan

Hankkeessa on panostettu mittavasti käyttöliittymän asiakasystävällisyyteen. Noin neljännes kehittämisen- ja ylläpitoresursseista on varattu käytettävyyden varmistamiselle. Työstämisessä hyödynnetään ulkopuolista asiantuntemusta ostopalveluna, mutta myös käytettävissä olevaa verkostoyhteistyötä.

Käytettävyys pyritään huomioimaan eri vaiheissa: käyttöliittymän suunnittelussa ja toteutuksessa. Haun piirissä oleva aineistojen määrä lisää käyttöliittymäsuunnittelun haasteita. Näyttöjen rakenteiden lisäksi joudutaan huomiota kiinnittämään sisältöjen käytön mahdollisiin konteksteihin ja aineistojen sisällön kuvailuun.

Korkeakoulujen opiskelijoiden ja tutkijoiden lisäksi FINNA:n käyttäjäkuntaan kuuluvat esimerkiksi koulut ja opettajat, media ja kansalaiset, jotka ovat kiinnostuneet aineistosta harrastustenkäytännön tai ajanvietteenä. Keskitetty hakupalvelu tuo erityiseksi käyttäjäryhmäksi luonnollisesti

myös kirjastojen ja tietopalvelujen oman henkilökunnan. Käyttäjryhmiä on myös yhä hankalamppaa nähdä vain tietyn organisaation tai kirjaston asiakkaina – kansallinen yhteispalvelu palvelee moninaisista lähtökohdista syntyneitä tarpeita.

Taidetta verkkoon

Valtion taidemuseo on ollut tiiviisti mukana FINNA:n hyödyntäjänä. Museolla on myös kokemusta digitaalisista kokoelmista, sillä eurooppalaisessa Europeana-palvelussa on oltu mukana jo pitkään. Verkkoon tarjolle viedyistä kokoelmista on monenlaisia hyötyjä: niiden kautta tuodaan tunnetuksi kokoelmia, mutta myös suojellaan arvoja aineistoja kulumiselta.

Verkkoon tarjottavat museoaineistot täydentyvät jatkuvasti digitoinnin myötä. Myös tekijänoikeuksien aikarajoitteiden täyttyminen ja aineistojen vapautuminen sitä kautta laajentaa tarjolle saatavia sisältöjä. Hyvänä esimerkkinä arvokkaista 2000-luvulla vapautuneista aineistoista ovat Akseli Gallen-Kallelan teokset. Valtion taidemuseon käytäntönä ovat vuosittaiset kokoelmien päivitykset aikarajoista vapautuneiden teosten osalta.

FINNA:n kokoelmiin voidaan liittää myös muuta kuin tekijänoikeusvapaata aineistoa. Tekijänoikeuksista, jotka lähtökohtaisesti suojaavat taideteoksia 70 vuoden ajan tekijän kuolemasta, voidaan myös erikseen neuvotella, jos niin tarpeelliseksi katsotaan. Tarvetta voisi olla esimerkiksi nykytaiteen alueella, jossa suuri osa teoksista on jäämässä tekijänoikeuksien takia digitaalisten kokoelmien ulkopuolelle.

Monipuolinen tiedonhaku

Tiedonhaun voi Finnan testiversiossa tehdä kaikista aineistoista, tai käyttää rajatumpaa hakua. Aineistovalikoiman laajuus kertoo myös taustorganisaatioiden materiaalien moninaisuudesta. Ne sisältävät kirjojen ja artikkeleiden lisäksi mm. opinnäytteitä, asiakirjoja, karttoja, esineitä ja taideteoksia, kuvia ja videoita sekä nuotteja ja äänitteitä.

Tarkennetussa haussa voi hakua rajata ajan, kielen, alueen tai aineistotyyppien mukaan. Haun rajauksessa voi hyödyntää myös kartalle piirrettyä aluerajausta.

Uutta aiempiin kirjastojen käyttöliittymiin nähden on myös ns. fasettihaku. Hakutulosta voi rajata halutessaan edelleen erilaisten näkökulmien mukaan. Osallistujaorganisaatiot voivat määritellä näitä näkökulmia hakuun tarpeen mukaan. Pilottiversiossa rajauksen elementeiksi on valittu aineistotyyppien lisäksi mm. kieli, vuosi, aihe, tekijä ja genre.

Testiversiosta palautetta

Viime vuoden lopussa avattiin ensimmäinen Finnan testiversio, jossa on tällä hetkellä yli 8 miljoonaa aineistotietoa. Käyttöliittymän etusivulla on palaute-linkki, joten käyttäjien on helppo myös kertoa havainnoistaan. Palvelua täydennetään kehitystyön ja palautteen myötä erilaisilla toiminnallisuuksilla.

Testiversion tuottajina on jo edustajia kaikista eri tyyppisistä osallistuja-organisaatioista: kirjastoista, museoista ja arkistoista. Mukana on tällä hetkellä aineistoja Jyväskylän yliopiston kirjastosta, Kansallisarkistosta, Kansalliskirjastosta, Mu-

seovirastosta, Tuusulan taidemuseosta, Valtion taidemuseosta sekä Lusto-verkostosta, joka pitää sisällään Suomen metsämuseon ja muut nk. Kantapuu-museot (Nurmeksen museo, Pielisen museo, Ilomantsin museosäätiö, Lapin metsämuseo ja Verlan tehdasmuseo).

Lisätietoja

FINNA-käyttöliittymän beta-versio. <https://www.finna.fi/>

FINNA-wiki. <https://www.kiwi.fi/display/finna/Etusivu>

FINNAsta kirjoitettua

FINNA-teemanumero, Kansalliskirjasto-lehti, 1/2013 <http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kkleh-ti/12013.html>

Hormia-Poutanen, Kristiina (2013), FINNA – tietoa tarvitseville ja elämyksiä etsiville.

Kansalliskirjasto –lehti, 1/ 2013.

Kingsley, Suvi (2013), Prosessi vie vuosia, mutta Finnan visio toteutuu. Kansalliskirjasto –lehti, 1/2013. Kautonen, Heli (2013), Finnaa käyttäjille, asiakkaille, teille ja meille. Kansalliskirjasto –lehti, 1/ 2013.

Partanen, Heini (2013), Taidetta kaikille! Kansalliskirjasto –lehti, 1/ 2013.

Partanen, Heini (2013), Suomen kulttuuriperintöä A:sta Ö:hön. Kansalliskirjasto –lehti, 1/ 2013.

Tietoa kirjoittajasta

Paivikki Karhula, päätoimittaja

Signum

Email. Paivikki.karhula@gmx.com